

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1954**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1954

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

Omslagsbilden: Carl Jonas Love Almquist.

*Detalj ur Hilding Linnqvists fresk "Sagan om Sverige"
i Sollidens trapphus.*

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1954

Djuptrycksplanscher från Nordisk Rotogravyr

OM FLORAN PÅ SVINDERSVIK

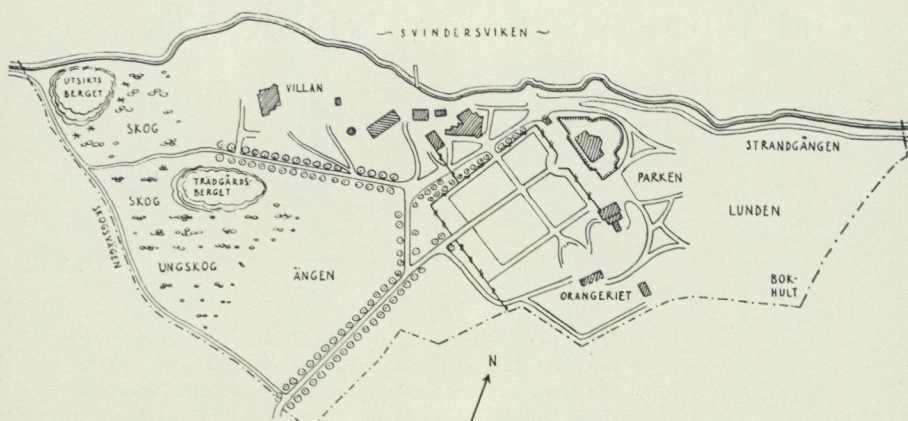
av Telemak Fredbärj

”Siälfwa bladen i Blomman contribuera till generationen ingen ting, utan allenast göra tjänst af *Brudesängar*, som den store Skaparen så härligen inrättat, med så ädla Sparlakan uhtstofferat och med så många liufwa luchter parfumerat, på det Brudgummen med sin brud där uti må fira sina Nuptias med så mycket större solennitet.”

CAROLUS LINNÆUS 1729

Svindersviks flora — vilken uppgift för en botaniker, en kulturhistoriker eller en diktare! Undertecknad är tyvärr intetdera, endast en blomstervän, som under en sommar någorlunda regelbundet fått följa växtlighetens utveckling därute, från knoppning till fruktsättning, och med anledning därav blivit ombedd att meddela sina rön. Vid nedanstående framställning har jag valt att låta mina dagboksanteckningar tala — i något kompletterad form — och har därför blott att presentera en liten ”Blomster-Almanach”, med Linnés *Calendarium Floræ* om ej som förebild så dock i åtanke.

Linné, ja! Har han månge besökt Svindersvik? Man vet att dess ägare Claes Grill var Linnés vän. De träffades ofta i Stockholm såsom ledamöter i Vetenskapsakademien, där Linné var preses 1739, Grill 1748. Den bevarade korrespondensen dem emellan gör sannolikt att Grill besökt Linné i Uppsala på väg till eller från sina bruk Söderfors och Österby i Uppland. Som direktör i Ostindiska kompaniet gjorde han både Linné och hans lärjungar stora tjänster, och denne kallar honom därför i ett av sina brev för ”min och wettenskapernes store gynnare”. Men intet är känt om att Linné skulle ha besökt Grill på dennes sommarnöje Svin-

Plan över Svindersvik.

dersvik. Ej heller torde han därstädes ha gästat C. G. Tessin, som ju var hans specielle välgörare och av honom hyllades med epitetet "min store Apollo". Linné besökte Tessin på Åkerö i juli 1757, men icke under de två månader 1760 (aug. och sept.), då denne vistades på Svindersvik. Detta framgår av ett brev till Abr. Bäck av den 19 sept., vari Linné för vännen beskriver sitt arbetsfyllda liv i Uppsala under dessa månader. — Slutligen kunde även tänkas att Linné i botaniskt syfte studerat Svindersvikstrakten. Det skulle i så fall ha varit under sommaren 1739, då han som föreläsare i Riddarhuset ledde sina åhörare på botaniska utflykter i stadens omgivningar. Härvid omnämner han emellertid endast "nejderna utanför Skanstull och Kungsholmen", icke något om Danvikstull. Osannolikt, men icke omöjligt, är alltså att Linné besökt Svindersvik.

Några orienterande ord om det av mig undersökta området torde här vara nödvändiga; jämför kartan ovan.

Av den ursprungliga Södertörnsnaturen — bergsknallar med furor i skrevorna samt däremellan dälдер eller sluttningar med vegetation av lövträd, buskar och örter — finns inom Svindersviks ägor ej mycket kvar; endast inom de högre belägna ytterområdena är denna natur ännu orörd.

1700-talets byggnadskomplex med trädgård och park fortsätter åt öster i ett parti, som å 1791 års karta betecknas som "betesbage". Här har, tydligen under 1800-talet, inplanterats åtskilliga träd och buskar, här syns halvt igenvuxna gångar, och här frodas den ursprungliga lund- och lövängsfloran. Detta parti kallar jag i det följande för *lund* *en*. Den ligger betydligt högre än byggnaderna, sluttar överallt tämligen brant ned mot stranden och har längst bort en naturlig gräns av höga klippblock. På slänten mot sjön är en riklig busk- och lövträdsvegetation.

Nedanförlunden går utesförlunden en promenadstig, som jag kallar för *strandgången*. Den är romantisk och särskilt lämplig för svärmeri i vår- och sommarkvällar.

Väster om det egentliga Svindersviksområdet ligger den stora öppna *ängen*, å tre sidor begränsad av stora lindalléer. I dess nordvästra hörn är en mindre bergsplå med en rikedom av förvildade trädgårdsväxter, varförl jag döpt denna plats till *trädgårdssberget*. Den torde närmast tillhöra den närbelägna villan, ett gult, rikt dekorerat trähus av förra århundradets sommarnöjestyp, med omgivande trädgårds- och parkområde, vilket emellertid har lämnats utanförl mina besök.

Väster om *ängen*, trädgårdssberget och villan vidtar ett sammanhängande lövskogsområde, *skogen*. Detta avgränsas i väster av en väg, *skogsvägen* kallad, som — med skog även på andra sidan — går åt nordväst från inkörsalléns början till ett berg, *utsiktsberget*. Detta sluttar brant mot sjön och man har därifrån utsikt öfver Svindersviken och det höga, bergiga landet på andra sidan. Skogsvägen fortsätter sedan åt väster nedförl berget till sjön.

När jag nu öfvergår till dagboken ber jag läsaren om öfverseende att blomsternamnen kanske syns alltförl många och ibland uppräknas som i en ordlista. Förl att ej tynga framställningen har jag emellertid i regel utlämnat de latinska växtnamnen, hur vackert linneanskt de än kan klinga. De svenska är tagna ur Krok & Almquists flora.

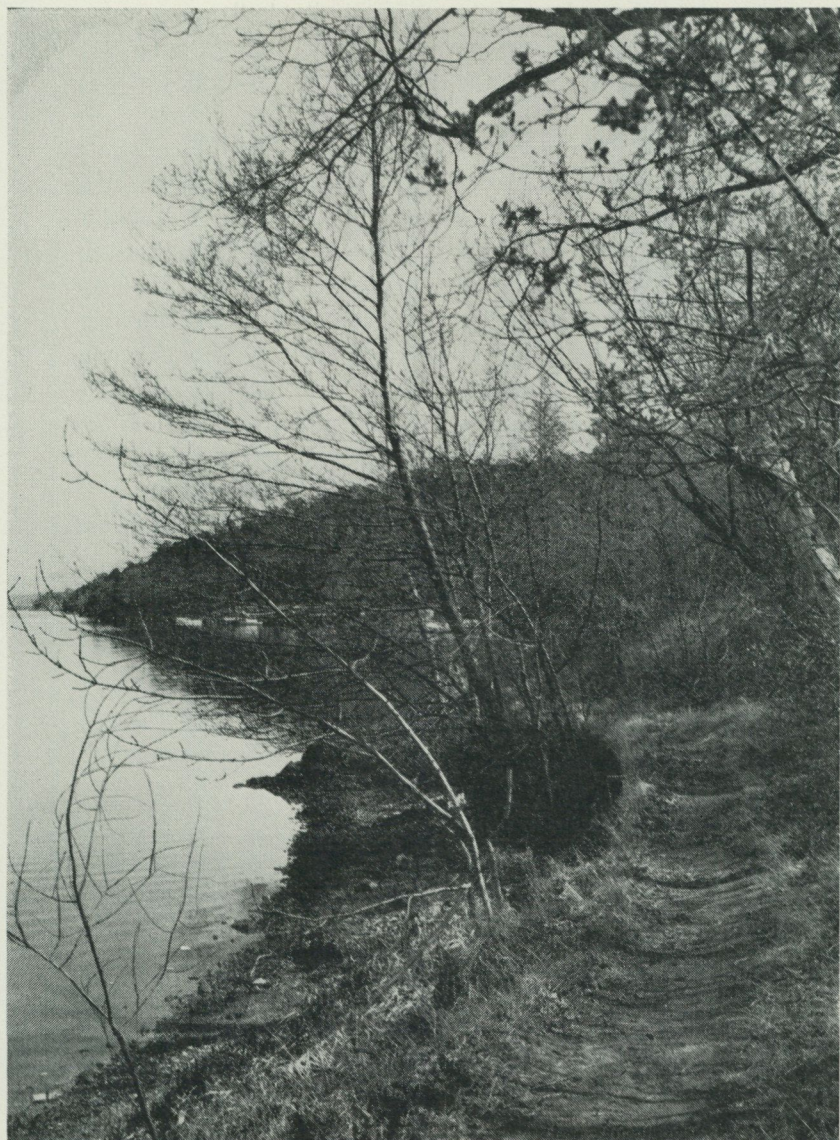
Den 4 maj. Vår med dofter från jord och växter. Lövsprickningen nyss börjad hos buskar och enstaka björkar. På trädgårds-

gångarna nedanför manbyggnaden rikligt med blekgul vårlök, både *Gagea lutea* och *minima*, samt av höggul svalört; i gräsmattorna mörklila fläckar av luktviol. I parken fullt av välluktande, finludna blad av spansk körvel och lätt igenkännliga, tredelade blad av kirskål (giktört), båda gamla herrgårdsväxter, den förra använd som matkrydda (i "körvelsoppa"), den senare som läkemedel. Hästhovsorten, den svenska vårens verkliga förstling,¹ blommande rikligt som det ogräs den numera är. Om denna har någon träffande yttrat: "Intet är så roligt i början och så likgiltigt mot slutet som *Tussilago*." Även maskrosor fanns det gott om, dessa naturens marodörer, som utsuger den vilda floran där de kommer åt. Numera kan väl ingen gärna — som Wergeland för 100 år sedan — ha maskrosen som älsklingsblomma, trots att den har en vacker gul färg och på norska och äldre svenska bär det stolta namnet "lövetann", lejon tand. Mera adekvat syns då det danska "fandens mælkebøtter".

I lunden utbredde sig mellan björkarna hela flossamattor av blåsippor eller av vitsippor — alldeles som Tessin beskriver det i en dagboksanteckning från Svindersvik den 6 maj 1757. I det späda gräset stack små tuvor av vårfryle upp sina brunsvarta huvuden, och gullvivor visade sina blekgröna bladrosetter, vilka enligt Linné kan brukas till sallad och stärker nerverna. Jag fortsatte vägen genom lunden, där jag såg några ståtliga granar och fyra majestätiska, döda tallar, vilkas nakna kronor spöklikt avtecknade sig mot himlen. Längst upp i ett hörn av det staketbegränsade området fann jag till min häpnad — ett bokhult, precis som i min barndoms Småland, med de sidengrå, släta, pelarlika stammarna och den guldbruna marken av torra fjolårslöv utan minsta växtlighet emellan. Trots den nordliga breddgraden tycktes bokarna trivas bra och var omgivna av självsådda ungpantor. Men naturligtvis hade klåfingriga ungdomar varit framme och inristat hjärtan med initialer i barken på vartenda träd!

På återvägen satte jag mig på en kulle bland sipporna och fröjdades åt färgspelet i blått och vitt. Solen sken, fåglarna kvitt-

¹ Jag räknar då ej med snödroppar och vintergäck, som är odlade. I varje fall har gullvivan genom sitt latinska namn, *Primula veris*, som betyder "vårens förstling", med orätt fått denna beteckning.

*Strandgången sedd mot öster. — Samtliga bilder foto
Åke Grundström 1953.*

rade. Jordhumlor sög honung ur vitsippornas kalkar, en citronfjäril kom fladdrande. Naturen var liksom nymornad, jungfrulig, paradisk. Inga spår efter människor syntes — varken papper, ägg- eller apelsinskal.

Jag gick sedan strandgången, som var kantad av fläder, jasmin, hägg, hassel, al, lönn och rönn, alla med svällande knoppar. Här fann jag en växt som jag letat efter uppe i lunden — därför att jag kände att den m å s t e finnas — den lilla nunneörten med dess tunna, gracila blad och rödvioletta, genomskinliga blommor. Ut- efter stranden massor av bladrosetter, som var vänderotens.

När jag till slut satte mig på trappan i solskenet framför manbyggnaden, kom som avskedshälsning en stor rödbrun fjäril med ett gulkantat violett öga på alla fyra vingarna; det var påfågelögat, *Vanessa io*, så kallad för att dess vingfläckar liknar dem på påfågelns stjärtfjädrar. På den plats där jag satt och i den stämning jag var verkade denna fjäril med sin lätta grace, sina utsökta former och raffinerade färger som levande rokok.

Den 10 maj. Våren hade nu kommit längre: lönnarna blommade och sände genom sina gulgröna kvastar ut sin söta doft, alla björkar var utslagna, likaså en av bokarna och ett lärkträd som jag förra gången ej observerat. Blåsipporna var utblommade men vitsipporna bildade alltjämt vita mattor. Jag letade förgäves efter några lundörter, som finns här och var i Stockholmstrakten, men fann i stället den sällsynta handnunneörten, *Corydalis pumila*, v. *laxa*, ett enda stort och kraftigt stånd. Blåbärsriset blommade i ett hörn. I en annan del av lunden stack mängder av liljekonvalje upp sina brungröna, bladlösa sylvor. Nya växter stod i knopp: gullvivor, gökärt, ängsbräsma (ängskrasse). Och nya bladplantor upptäcktes: skelört, skogsnäva, vicker samt en liljeväxt, som jag anade var krollilja.

Jag gick sedan nedåt uthusen och såg vid orangeriruinerna en gammal knotig alm, nu nästan utblommad, samt en buxbomsbuske, lätt igenkänd på sina övervintrande blad som liknar lingonrisets. Strax intill blommade skogsförgätmigej — denna underbara blomma med barnets tidlösa oberördhet i sin blick — i de gamla hallonlanden var ett gult fält av svalört — som fått sitt namn av

Lindallén utmed ängens norra sida.

svalans ankomst — och i trädgårdens utkant ett stort bestånd av vildtulpan i knopp.

Två flickor i sex-sjuårsåldern sågs vid en öppning i staketet. Som den barnläkare jag i privatlivet är och den gårdvar jag för tillfället ansåg mig vara, gick jag fram till dem och sade: "Ni får inte plocka blommor här". Svar: "Det gör vi inte, vi samlar bara sniglar". Det var vinbergssnäckan, *Helix pomatia*, den ätliga snigeln (på fr. *ecargot*), som på 1700-talet inplanterades i ett flertal svenska slottsträdgårdar och som i riklig mängd finns även på Svindersvik, troligen sedan Grills tid. Av denna hade nu flickorna

lagt upp ett 30-tal på staketet, med köttet uppåt att torka i solen, utan möjlighet för de arma djuren att kunna krypa därifrån. Barnen fick sig en läxa för sitt oförstånd och lovade att "aldrig göra så mer".

Min 83-åriga moder, som jag under dagens strövtåg lämnat i lunden, återfann jag liggande i gröngräset i sällskap med en Jungfru Marie nyckelpiga, som lycklig promenerade på hennes blå sommarkappa. "Hur har mamma det?" frågade jag och fick till svar: "Jag känner alla dofter och njuter av våren och livet." Då kom Griegs "Våren" för mig (till Vinjes ord):

Endnu en gang fik jeg vintern at se
for våren at vige,
hæggen at lyse med blomster som sne
fra løvet, det rige.
Græsset det grønne jeg endnu en gang
fik skue med blommer,
endnu jeg hørte, at vårfuglen sang
mod sol og mod sommer.

Den 17 maj. Besökte i dag f.f.g. området väster om bebyggelsen. Gick först tvärs över den stora öppna ängen, som var full av ljusblå skogsförgätmigej (även den vita formen fanns), av ljuslila ängskrasse och rödblå gökärt — en matta i skiftande pastellfärger.

Förbi en stor bok med flikiga blad — en hortikulturell sällsynthet — i vars skugga blommade rikligt med skogsviol, gick jag uppför ett litet berg, där det tydligen förr odlats trädgårdsväxter. På platån sågs nämligen blåstjärnor, *Scilla*, ännu ej utslagna fetknoppar av olika slag, syren-, spirea- och rosenbuskar, ett blommande körsbärsträd samt på slutningens stenparti låga buskar av *mahonia* (falsk järnek) och en liljeart. Jag döpte platsen till "trädgårdsberget".

Fortsatte därefter i terrängen västerut genom skogen. Här växte några stora granar, varav en ädelgran, i övrigt fanns ek, lönn, asp, björk, rönn, alm, oxel, bok, lärk jämte buskar av slån, säl, hagtorn, måbär, bentry, vildkrusbär. Kom så fram till skogsvägen, vilken jag följde åt höger till utsiktsberget. Dess platå var beklädd

"Blåsippan ute i backarna står, niger och säger: nu är det vår!"

med en luftig matta av blommande styvmorsviol. Nedanföer stod halvutslagna häggar och i deras skugga fann jag ett blommande exemplar av trolldruvan, en typisk lundväxt. — Gick skogsvägen tillbaka förbi stora knoppande liljekonvaljekolonier, vitsippsgrupper och gröna mattor av parksmultronblad, de senare rester av gammal odling.

I lunden öster om bebyggelsen, dit jag nu ställde mina steg, fann jag tre stora kastanjeträd som jag ej förut upptäckt. De var nyutspruckna och bladen hängde ännu slappt ned som de har för sed. Ett snöbärsbuskage var även nytt för dagen. Vildtulpanerna som jag nu hoppats få se i blom var avskurna! I bokhultet var alla bokarna utslagna — det lär ju ske på en natt — med silkesglänsande, ljusgröna blad. Vitsipporna var utblommade, men så hade också deras blomning varat i 14 dagar. I deras ställe och på samma plats var ljusviolettera fält av ängskrasse. Gullvivorna, som också borde vara utslagna nu, återfanns i form av buketter som

två större flickor kom med i sina händer. Gullvivan, kärt barn med många namn — från "Jungfru Marie nyckelknippa" till oxlägg — har en doft så fin att den försvinner efter ett dygn om den sättes i vatten. Finns något mera vårlikt svenskt än en bukett eller krans av gullvivor och förgätmigej?

Den sista blomsterupplevelsen för mig denna dag var ett land av myskmadra, som jag fann framför manbyggnaden. Det är "skovmärke", som ger lokalfärg åt de danska diktarnas naturlyrik. Den finns ju vild även i Sverige, särskilt i Skåne men även långt upp i Mellansverige. Dess torkade blad var förr i tiden på grund av sin fina doft en omtyckt "kyrkkrydda".¹

Den 24 maj. Lövsprickningen, blomsteralmanackans *frondescentia*, var nu nästan fullbordad: endast lind, ek och ask bidade ännu sin tid. Häggen hade slagit ut och dess doft gjorde luften osäker, ty "när häggen står i blomma, är flickors längtanstid". Fläderbuskarna hade stora blomknoppar, kastanjerna likaså.

Alltjämt bredde ängskrassen ut sina bleklila slöjor över ängen och i lunden. Jag mötte även i dag några barn, denna gång med liljekonvaljer i knopp — ett oskick som borde stävjas genom undervisning i skolorna, då ju dessa knoppar aldrig slår ut inomhus. Maskrosorna, vilka liksom katten har sju liv, var fortfarande i blomning.

I trädgården hade den halvt vissnade körsbärsblommen en smutsgul färg, medan äppleblommen ännu var i ljusröd knoppning. Syrenerna stod också i väntanstider.

Den gulprunkande kabbelekan, *Caltha palustris*, välkänd sedan skoltiden, blommade vid stranden. Dess knoppar skall enligt Linné, inlagda med ättika och salt, kunna användas som kapris. Vid strandgången upptäcktes även en vild svartvinbärsbuske, också den med kulinariska och medicinska associationer.

På utsiktsbergets sluttning mot sjön fanns gott om knoppande getrams, även kallad "Salomos sigill". Den är ju en vanlig Söder-

¹ De kyrkobesökande kvinnorna medförde ibland luktpåsar, innehållande olika torkade kryddväxter, avsedda att användas som uppgående medel vid långa och sömngivande predikningar.

Vitsippsmatta i lunden.

törnsblomma, släkt med liljekonvaljen men av en svagare och mer aromatisk doft.

Den 7 juni. Maj månad är nu förbi, av Linné karakteriserad som *terrarum pictor, tapes pratorum, silvarum delicie* — markernas målare, ängarnas blomstermatta, skogarnas ljuvligheter — just sådan som man får uppleva den på Svindersvik.

Sedan mitt förra besök har utvecklingen gått fort: lind, ek och ask är utslagna, kastanjeträd och aplar i full blomning, syrenerna likaså, men hägg och fläder är redan nästan utblommade. Den senares skönhetsvärden (för både ögon och näsa) gick jag alltså miste om. Flädern¹ har i alla tider varit högt aktad: för våra asatroende förfäder var den gudinnan Frejas hemvist, så blev den det träd i vilket Judas Iskariot hängde sig, senare blev den en hjälpare mot allehanda sjukdomar, främst vid feber (som svett-

¹ I Skåne kallas den alltjämt (sedan den danska tiden) "hyll" eller "hylle".

drivande medel), och än i dag användes den som läkemedel. För danskarna har den blivit något av ett vårdträd, som den var redan i H. C. Andersens "Hyldemoer".

För att nu återgå till Svindersvik är även markfloran förändrad sedan sist: den stora ängen domineras av hundkäxens lätta, luftiga, ljusa blommor. Varför ett så fult namn på denna blomma, som i juni kantar alla dikesrenar i vårt land och ger dem en sådan skönhet? Då säger i stället ett av dess engelska namn, *Queen Anne's laces*, drottning Annas spetsar, betydligt mer. Över ängen med dess gröna bottenton låg nu liksom en champagnefärgad spets-slöja, beströdd med fläckar av gula smörblommor, gredelina skogs-nävor, rödviolett skogsvicker och kantad med en bård av gulröda humleblomster.

I parken och lunden sågs stora blommande körvlar, blå och vit skogsförgätmigej i mängd (ännu efter tre veckor), klarblå skogsviol: aklejor, prästkragar och krolliljor i knopp. En och annan vitsippa hade glömt sig kvar och lyste med sin skira, finådriga kalk. Maskrosorna var nästan utblommade, en del hade sjunkit ned, utmattade av blomningen, men många hade hunnit resa sig igen, prydda med sina stora och fräcka fröklot, alltför poetiskt kallade "kavaljersparoller", lätta och flyktiga som dessa. I stället för blåbärsriset och på dess plats blommade nu lingonriset med sina blyga, rosafärgade klockor, påminnande om 1800-talets oskuldsfulla ungflickor. Mörkbruna pärlgräs stod uppvaktande runt omkring.

En för dagen ny växt upptäcktes i lunden: brakvedsbusken, välkänd för alla medicinare, åtminstone till namnet (frangulapiller!), men även för entomologerna såsom värdväxt för citron-fjärilens larver.

Strandgången med sina blommande syrener och knoppande jasminer samt andra buskar och träd var nu till stora delar överskuggad av lövvalv. Strandväxterna hade växt upp, främst vanderot och älggräs, båda ännu i knopp. Här var även gott om löktrav, en förnämlig lundväxt och gammal läkeväxt mot heshet.

Den 16 juni. I parken och lunden blommade körvel, uppblandad med skogsnävor och aklejor. Liljekonvaljen överallt avplockad.

På ängen hundkäx och häckvicker.

I skogen var rönn och hagtorn i blom, båda med en venerisk lukt och härliga att skåda. På marken hade duvkullan öppnat sina vita stjärnblommor.

Utsiktsberget var översållat av mandelblommor, doftande svagt och fint; över en annan bergsknalle låg ett rosafärgat sjok av rödblåra.

Nedanför i skuggan blommade ormbäret, "Jungfru Marie törel",¹ denna tjugande blomma, med gröna hylleblad och brunsvart fruktämne. Dess giftiga blåa bär har förr använts mot pest och andra farsoter. Växtens latinska namn *Paris* lär vara givet efter den trojanske prinsen, vilken till den skönaste av gudinnorna, Afrodite, utdelade ett äpple från Hesperidernas trädgårdar. Detta äpple skulle ha varit — ett ormbär, sannolikt dock något större och mindre giftigt än vår svenska Paris-arts!

Den 1 juli. Den blåögda teärenprisen, som i Småland bär det symboliska namnet "flickans trohet", hade blommat under min bortovaro. På flera ställen syntes nu grupper därav, men i frukt. Skogsnävan stod också över allt i frukt.

Ute på ängen var ett nytt blad uppslaget i Floras färgglada bok: prästkragar, röd- och skogsklöver, kråkvicker ("Jungfru Marie kardor"), brudbröd, vitmåra, käringtand ("Jungru Marie kängor"), gulvial, femfingerört, ängshavrerot samt en och annan blåklocka — ett nordiskt färgackord i gult, blått, rött och vitt. Gräset hade på sina ställen växt upp tämligen högt. Familjen *Gramineæ* är svår och jag känner blott dess vanligaste arter, men jag upptäckte en för mig okänd, examinerade den och fann att den i c k e var ett gräs utan en tågväxt, närmare bestämt vitfrylet, *Luzula nemorosa*, enligt floran "rar". Alltså en liten botanisk sensation!

I ängens utkanter och uppe på trädgårdsberget blommade nyponrosen, törnrosen, vilken för C. J. L. Almqvist var "hjärtats blomma" framför alla andra, återspeglande den svenska fattigdomens skönhet.

¹ Törel kallades den stav med vilken man arbetade mjölken i kärnan vid smörberedning.

I allén till gula villan mötte jag en 15 års pojke med metspö på väg ned till stranden. Han hälsade — något i Stockholmstrakten ovanligt — såg att jag hade några blommor i handen och sade: "Om farbror vill plocka blommor, så finns det många där vid berget", därvid pekande på trädgårdsberget. Även han fick nu veta att man ej får plocka blommor på Svindersvik — men att jag fått särskilt tillstånd att undersöka dem.

Vid strandgångens sjösida blommade rödbrun flenört och ljusviolett vänderot (baldrian), båda gamla medicinalväxter, den senare använd än i dag som nervlugnande medel, *Valeriana*, ävensom för att fånga katter, vilka djur har en oförklarlig dragning till denna växts torkade rötter. På stigens andra sida var det mera poetiskt: här sände jasminerna ut sin smultrondoft och stora ormbunkar ståtade i skuggan på bergets sluttning.

I parken hade nu hundkäx och spansk körvel blommat ut men efterträtts av en annan umbellat, kirsålen, som dock enligt sin natur endast lät ett fåtal av de tusentals stånden gå i blom. Här och var stod aklejer i olika färger, blå, vita, röda; krolliljan knoppades alltjämt. Nya växter för dagen var en vildapel och ett tynande exemplar av benveden, detta märkliga träd som infördes till vårt land redan under medeltiden, troligen av munkar.

I lunden visade ängskovallen sina anspråkslösa, blekgula blommor. Ett berg var översållat av daggkåpa, "Jungfru Marie tvätt-skål", med dess stora, tandade och veckade blad, bildande liksom en kåpa med små gulgröna blommor i mitten där daggen samlas. Dess latinska namn *Alchemilla* har samband med alkemin, i det att de gamla guldmakarna i daggkåpans himladroppar trodde sig ha funnit det elixir som var nödvändigt för deras hemliga konst.

Strax intill manbyggnaden blommade och doftade kaprifolen och några vildkornellbuskar med vita blomklasar på röda skaft. I trädgården sågs på avstånd blommande pioner, rosor och krysanter i olika färger.

Den 15 juli. Vid ankomsten mötte jag en av gårdens förra ägarinnor, som var vänlig nog att visa mig trädgårdens blommor. Utom de förut nämnda fanns där isop, numera en prydnadsväxt för sina mörkblå blommors skull (eller en nyttoväxt för biodlare)

men fordom ansedd som helig, emedan den enligt Skriften en gång fuktat Frälsarens läppar. Vidare gammaldags rosor av olika slag, såsom provinsrosor (*Rose de Provence*), pimpinellrosor, mossrosor, spräckliga rosor (vit-skär-röda) samt kraftiga vita bondrosor, varje art med sin säregna doft. Här stod också några buskar av persisk syren — vilken på intet sätt kan mäta sig med vår vanliga "svenska" syren. Vidare en mängd under senare år planterade ett- och fleråriga växter, som här förbigås. Ett svårt men vackert ogräs var knölblåkklockan som kantade trädgårdslanden.

I parken bar körveln långa svarta frukter; den hade växt upp meterhögt och bildade täta, lakritsdoftande snår. Och nu blommade krolliljan, *Lilium martagon*, alla slotts- och herrgårdsparkers stolthet — men som väntat var de flesta exemplaren avplockade. Vidare den ståtliga rödflammande mjölken — i Småland med ett vackrare namn kallad "brudbloss" — prästkragar, fibblor, stora blåkklockor. Några grupper av den mindre vanliga toppblåkklockan fångade mitt botaniska intresse.

I lunden dominerade ängskovallen och där var blåbären redan mogna. Då måste även smultronen vara det, tänkte jag, och mycket riktigt: borta vid uthusen kunde jag plocka några. Dem kan jag aldrig avsmaka utan att tänka på Linné, som betecknade dem som "en stor délice" och varje sommar genomgick en "smultronkur", ätande dem ur sina berömda smultronskålar av silver. Han ansåg dem vara särskilt bra mot skörbjugg och podager. I närheten av smultronstånden sågs ett fält av utblommad nejlikrot, "Jungfru Marie snusdosa", även den en gammal medicinalväxt. Bakom orangeriruinerna blommade allttjämt kirsksålen; där stod även stora stånd av tomtskräppa.

Vid strandgången började jasminblommorna fälla sina blad men doftade ännu. Här växte även några förvildade stånd av *Hesperis*, trädgårdsnattviol, lilablommande och nejlikdoftande. Utefter stranden var växterna nästan manshöga: vänderot, älggräs (ännu ej utslaget), flenört och rörflen.

Ängen var s l a g e n — en obehaglig överraskning för den som för 14 dagar sedan sett den i full blomsterprakt. Den var nu grön med enstaka vita fläckar av vitmåra. I dess dikeskanter blommade emellertid guldbrun johannesört, även kallad mansblod

— under Linnés tid använd mot lungсот och än i dag för att färga brännvinet hälsobringande rött — samt gulmåra, "Jungfru Marie sänghalm", i olika tonarter besjungen av Karlfeldt och av honom kallad "ängsdofternas härskarinna". Vem kan tänka sig en svensk högsommarkväll utan dess söta, mildt berusande doft?

Ett besök på trädgårdsberget bjöd på blommande plym- och kvastspireor, några rödblommande, hjärtstyrkande digitalisstånd, en daggros- och en rosenhallonbuske, båda tyvärr utblommade. På platån två gula fetknoppsarter, *Sedum aizoon* och *rupestre*.

Till sist gick jag skogsvägen från utsiktsberget till inkörsallén och antecknade alla de träd och buskar varmed den är kantad, de flesta planterade: björk, al, ask, alm, rönn, skogslönn, tysk lönn, bok, ek, kastanje, tall, hägg, hassel, hagtorn, en — som synes en brokig blandning.

Den 14 aug. En hel månad sen sist! Ur skönhetssynpunkt kanske inte förlusten var så stor, då de flesta växterna redan blommat vid mina föregående besök, men två härliga doftperioder hade jag gått miste om, lindens och älggräsets. Det måste vara en upplevelse att under lindblomningen vandra Svindersviksalléerna fram, då bina surrar och luften är fylld av denna vällukt "som är så uppfriskande att man tycker sig genom näsan insupa den sötaste nectar" (Linné) och som i århundraden gjort lindblommorna till ett omtyckt läkemedel — eller att gå utefter stranden en sensommarkväll och känna älggräsets starka, fräna, nästan bedövande doft.

Nåväl, jag gjorde min sedvanliga växtrond.

Vid strandgången lyste nu fläderns röda bärknippen, och sjösidan var kantad av manshöga bestånd av strätta, hästskräppa, gråbo, åkertistel (som trots namnet gärna växer i fuktig jord), vasstarr, rörflen, svingel- och gröearter samt (i frukt) älggräs, vänderot och flenört. Däremellan lågväxt klibbkorsört och tiggare-ranunkel, "som drager sårnad och karbunkel". Ute i vattnet simmade gula näckrosor men inga vita — de är finsmakare och ford-rar renare vatten än det Svindersviken kan bjuda på.

I parken och lunden fanns ännu blommor: stora och små blå-klockor, prästkragar, gula flockfibblor och gullris samt vitgrön

krussilja — så nog hade man kunnat binda en vacker bukett till sin älskade, även om den röda färgen saknades.

På återvägen nedanför paviljongen upptäckte jag högt uppe i dess murstensfogar en ormbunke, vilken visade sig vara stenbräken — dock ej lika sällsynt som murrutan i stenfogarna på Lunds domkyrka.

Ängen var utblommad, men på trädgårdsbergets sluttning stod alltjämt en röd digitalis, och på dess platå blommade den ljusröda kaukasiska fetknoppen. Rosenhallonbusken bar stora röda frukter.

I skogen sågs hundäxing samt höstfibblor. Eljest var sommarblommorna i frukt — man kände igen dem på bladen. Ormbunkar beklädde större eller mindre områden: på klippor och stenar växte stensöta (fordom använd mot hosta), på marken träjon (alltjämt använd som maskmedel) och örnbräken, med dubbelörnen ingraverad i sin rot. Hallon och blåbär fanns ännu kvar, gommen till förnöjelse. De blåa trolldruvorna såg högst aptitliga ut men avskräckte genom sin giftighet. En krollilja hade förirrat sig ända hit till utkanten av skogen och blommade en hel månad efter sina kamrater uppe i lunden.

Den 14 sept. En solig höstdag, i motsats till sommarens mestadels regniga dagar.

Kastanjernas och lönnarnas blad hade börjat rodna och gulna, men eljest var allt tack vare regnet grönt. Ännu fanns blommor kvar: gullris, blåklockor, ängsvädd (likaledes blå), kärleksört. Snöbärsbuskarna hade blommor och bär — de skära miniatyrklockorna och de där små "snöbollarna" som man lekte med som barn och som kunde spräckas med en smäll. Vid stora huset blommade ännu en spireahäck med sina rödlila, gammaldags blommor.

— — —

Den 28 mars. Jag fick tyvärr ej följa höstens sista fas ute på Svindersvik: de tegelfärgade nyponen, de röda rönn-, oxel- och hagtornsbären, de blåsvarta slån-, hägg- och fläderbären, lövfällningen, den första frosten, den första snön.

I stället mötte jag i dag den första våren, som jag ej fick vara med om i fjol. Snön hade nu smält men på lundbergets nordsida

"Pilträden bära gullgula fransar..."

lämnat några vita fläckar kvar. Marken var fuktig och brun med spirande gröna fläckar. Mellan nakna träd och buskar framträdde enstaka mörkgröna, resliga furor och granar. Alens rödbruna och hassels ljusgula hängen samt sälgens silverblanka knoppar, som snart kommer att glänsa i guld, vittnade om en ny vårs ankomst.

Därmed är ringen sluten. Ett nytt blomsterår har börjat.

"Och nu skall våren gå sin gilla gång,
ett hav av blomning och ett svall av sång."

Snökllockorna ringer in det nya blomsteråret.

Gör vi en återblick över Svindersviksfloran kan den sammanfattas som en i Södertörnsnaturen insprängd mellansvensk lövängs- och lundvegetation, vilken delvis uppblandats med förvildade kryddgårds- och parkväxter från 1700- och 1800-talen. Tack vare områdets isolerade läge vid sidan av allfarvägen är vegetationen tämligen orörd, något ganska unikt för att vara så nära huvudstaden.

Mina observationer kan självfallet ej göra anspråk på fullständighet, så mycket mer som jag gjort dem mest för mitt nöjes skull.

Tänkbart är t. ex. att flera vårliga lundväxter finns eller funnits inom området. Förgäves letade jag efter sådana som tibast, vätteros, lungört, desmeknopp, vårärt, tandrot. Ej heller fann jag olvonbusken, som eljest hör lundfloran till.

Svindersviksfloras tjusning ligger ej i dess enstaka rariteter utan främst däri att man inom ett begränsat område har en provkarta på de vanliga svenska växterna, kan följa deras skiftande färg- och doftspel och under en sommar — för att än en gång citera Linné — ”se Flora komma strykande med hela sin sköna armé”.

Ovärderligt är därför att Svindersvik nu kommer att bevaras för framtiden. Genom områdets effektiva avgränsning hindras barn och andra obehöriga att där plocka och så småningom utrota blommor, särskilt de ädlare arterna gullviva, liljekonvalje och krollilja. Åtskilligt kan göras genom parkens och lundens upprepning från döda träd och självsådd ungskog, särskilt av lönn och asp, som på sina håll fått en oroväckande utbredning. Även granen, som måste betraktas som ett för området artfrämmande träd, hotar att genom uppväxande ungplantor få en icke önskvärd spridning. Å andra sidan, varför inte söka restituera det forna växtbeståndet, t. ex. genom att låta den ”kryddtäppa” återuppstå, som finns upptagen å 1791 års karta? Eller låta inplantera en del gamla perenna kulturväxter, såsom skräpet eller pestilensroten, vilken med sina tidiga, stora, rödvioletta blomklasor och sina senare framkommande jätteblad fröjdar ett blomstersinne? Eller tidlösan (nakna jungfrun), höstens sistling, som i blekvioletta fält kan blomma långt in i oktober?